

Landeigenaren te Kolham

(ca. 1470)

door R.H. Alma

Inleiding

De hiernavolgende schotlijst is een van de oudste uit de Ommelanden en beschrijft het gebied van de beide zijlrechten van Kolham¹. Het is een fragment van een grotere tekst, waarvan in elk geval het begin niet overgeleverd is. De tekst is een afschrift op een los katern dat met andere katernen in één handschrift gebonden is². De laatste (linker)pagina van het katern is leeg; de tekst eindigt onderaan op de op één na laatste pagina, vrij abrupt en zonder afsluitende zin. Toch lijkt het erop dat de lijst compleet is, zoals we hierna zullen zien. Het afschrift dateert uit de tweede helft van de vijftiende eeuw en is ongetwijfeld vervaardigd door een monnik van het klooster Bloemhof te Wittewierum. Wellicht maakte het deel uit van een grotere beschrijving van het Slochterzijlvest en de belangen van het klooster, waaruit ook het Wierumerzijlboek is voortgekomen. Deze laatste verzameling is in 1470 ontstaan en op grond van de namen in deze lijst is ook deze rond dat jaar te dateren. Zo vinden we *Johan, Focke* en *Egbert Rengers* met hun moeder *Hisse, Aywet Alberda* met zijn schoonvader *Henrick Enens, Doe Holdinge, Edze in de Groede, Abbe Heemstra* en *Volter Johan Schroers* zoon allen rond dat jaar in andere bronnen terug.

De tekst begint met een beschrijving van de totale beschreven oppervlakte van het gebied, waarbij gesproken wordt over 1200 (mille ducenta) grazen min 23 grazen en 2200 (duo mille ducenta) grazen min 23 grazen. Omdat hier gerekend wordt met grote honderden en duizenden van elk resp. 120 en 1200, komt dat totaal op 1417, resp. 2617 grazen. In de opsomming zelf is steeds sprake van akkers (elk doorgaans gerekend op 4 grazen of deimten) en van deimten. In de tekst wordt verder gesproken van veerendeel ($\frac{1}{4}$), dimidium ($\frac{1}{2}$) en 'claeu' of 'cluff', waarmee een niet nader gespecificeerd deel wordt bedoeld (bijv. 'een cluff van een akker'). Rekenen we één akker als vier grazen en één deimt als één gras, dan levert de totale opsomming 1421 $\frac{1}{4}$ grazen op (met nog hoogstens enkele grazen vanwege twee vermeldingen van een 'claeu' en een 'cluff' van een akker). Hieruit blijkt het totale aantal in de inleidende alinea 1417 zal bedragen. Dat de beide totalen nagenoeg overeenkomen, bevestigt dat de lijst compleet is overgeleverd, met wellicht enkele kleine schrijffouten in de grastallen.

¹ Zie verder: B.W. Siemens, 'Het Generale Zijlvest der Drie Delfzijlen', *GVA* (1954) 118-152. W. Ligendag, *De Wolden en het water. De landschaps- en waterstaatsontwikkeling in het lage land ten oosten van de stad Groningen vanaf de volle middeleeuwen tot ca. 1870* (Groningen 1995)

² Hs. in octavo, inv.nr. 5, pag. 79-90.

Transcriptie

[pag. 79]tas. Et faciunt graminata mille et ducenta xxiii graminata minus. Et sic predia duorum iudicum aqueductus in Colhammis non attingunt mediam partem prediorum quattuor iudicum in Slochteren in toto. Quia quattuor iudices yn Slochteren habent duo milia graminata, quadraginta in plenum. Sed duo iudices aqueductus in Colhammis habent duo mille³ graminata ducenta, viginti tria minus ut dictum est, et computando per centenarium cuiuslibet per sex stigas graminatarum⁴.

Item Werum convent steenhues [pag. 80] heem .	iiii ackeren.
¶ Item Werummer convent cort ackeren ⁵	iii ackeren
¶ Item Werummer convent Romundis weer	iiii ackeren
¶ Appeke convent	iiii ackeren
ende.....	een claeu in Romundisweer
¶ Sunte Juliana daerbij	iii ackeren
¶ <i>Nanno Brondes</i> , Fossema heert.....	vii agros een veerendeel myn
¶ Tammo weer, <i>Eggo to Hellum</i>	iiii agros cum dimidio
Eke weer, <i>Nanno Brondes</i>	iiii agros cum dimidio
¶ <i>Remme Tammynge</i> weer	iiii agros cum dimidio
¶ Bonne weer, Werummer convent	iiii ackeren
¶ <i>Henryck Enys</i> weer, <i>Aylbet</i>	iiii½ agros
¶ <i>Lodewycks Hornkes</i> weer.....	vi agros
¶ Zerypster hilligen	v½ ackeren
¶ <i>Edze yn die Groede</i>	v ackeren
¶ Sunte Ghertrudt ghashues ende <i>Bliken</i>	vi ackeren
¶ <i>Doe Holdinge</i>	v ackeren
Sunta Juliana.....	i½ acker ende een veerendeel
¶ Sunte Juliana	iiii ackeren
Ons convent van <i>Remmelt Tammynghe</i>	i½ ende een veerendeel
¶ <i>Johan Mont</i>	ii ackeren
Scharmster hilligen	ii ackeren
¶ <i>Johan Mont</i>	iiii ackeren
[pag. 82] ¶ Thezinghe	een acker
Sunte Juliana.....	iii ackeren
¶ Dye weeme.....	iiii ackeren
Die Custer weer myt Sch[y]ltwolster hilligen	iiii ackeren
Oldecloester	een acker

³ Duo mille. Lees: mille.

⁴ ‘... En maken 1200 grazen min 23 grazen [= 1417 grazen]. En aldus raken de landen van de twee zijlrechters van Kolham niet de helft van de landen van de vier rechters van Slochteren in totaal, want de vier rechters in Slochteren hebben in totaal 2040 grazen [= 2440 grazen], maar de twee zijlrechters van Kolham hebben 2200 [lees: 1200] grazen min 23 grazen [= 1417 grazen], zoals gezegd is, en ieder honderd voor zes stigen te rekenen [= ieder honderd is 120].’

⁵ De tekst geeft letterlijk ‘ac-’ en op de volgende regel ‘ackeren’.

Dit ys dat maetlant dat ghelegen ys yn Scharmster hamerick ende schetet off gevet schot den zijlrechter van den Oesterzijlrecht van Colham

- ¶ Item tusghen den nyen wech ende die Ee
hefft *Johan Mont* liiii deymat die scheten op den Ham
- ¶ *Heer Focko* to Schyltwolde v deymat buten [pag. 83] Hamwech.
Dyt hefft nu Sunte Gheertrudt ghashues
- ⁶Item tusghen *Johan Renghers* ende *Hisse*
Renghers x deymat, daer vijff van vellen op
Iuels weer
- ¶ *Egbert Renghers* xv deymaet
Bet vijff deymat tusghen den utherdijck.
Dyt lecht tusghen Aynghe horn ende den sloet
die an den norderzijdt gaet van Aynghe horn
- ¶ Item *Focko Renghers* an der norderzijdt van den
sloet tusghen de Ham jucke ende den sloet . xliiii deymaet

[pag. 84] Item dyt hoert die twe rechters op Colham ghelijck toe, meer niet even veel

- ¶ *Abbe Heemster* liii deymat, dat hoert den twen rech-
ters ghelijck
- ¶ Item in Slochtera hammerick
- ¶ Gotkenna[?] nae 't andel xxii deymat, daet⁷ *Wybba Bywama*
licht ter swette
- ¶ *Bonno Wyltis* iii½ deymat
- ¶ *Wolterssummer* hillighen iii½ deymat yn der solver maet
- ¶ Op Scheltema heert xvi deymaet, die *Egbert Renghers*
halff hefft
- ¶ Een veeren [pag. 85] deel myn dan vii
deymaet op den tiouchen ende dat
solve hoyt⁸ *Ebe Hayes*
- ¶ Item achte deymaet an die Schylt, dye
hefft *Egbert Renghers*
- ¶ *Focko Renghers* oeck vi deymaet end liggen harde bijeen
- ¶ Item xii deymat an die voers. maedt, hefft
Tyade Aelke salighe wijff ten Damme
- ¶ Item neghen deymaet op den tiouchen,
hefft *Bonne Holdinghe*

⁶ Doorgehaald: ¶ *Johan Renghers*

⁷ Lees: daer.

⁸ Lees wel: hort.

¶ Slochter hilligen bij der voers. tiouchen hebben	vii deymaet
¶ <i>Hummo tho Woltersum</i> hefft	xi deymaet
¶ <i>Tamme</i> [pag. 86] <i>Atens</i> kynderen	iiii deymaet, daer <i>Eppe Yens</i> ten eynde an lecht
¶ Item bij der smaele maet	xii deymaet, die hebben <i>Heyno Voelen</i> kynderen
¶ Sygher hammen.....	viii deymaet, hoert <i>Heyno Voelen</i> volcke
¶ Item	negen deymaet an der smale ⁹ hoert <i>Heyno Volen</i> volck
¶ Item twe smaele maden gelegen van den dijck toe der Cromme Ee toe, daer die een doet ... ende die ander [pag. 86]	vijfftehalff deymaet vijff
¶ Dyt voers. <i>Heyne Voelen</i> volck an dye Kromme horne	iiii [pag. 87] deymaet
¶ Item <i>Heyno Voelen</i> volck hefft gekofft	xi deymaet van <i>Eppe Wabbens</i>
¶ Slochter hilligen	vi½ deymaet bij den Buckxzyl
¶ <i>Doe Wabbens, Eppe Wabbens</i> vaeder.....	vi½ deymaet yn der Uuterbauwert
¶ Item Sancta Juliana	iiii deymaet in der hammum op Slochter medum
Noch.....	iiii deymaet harde dae[r]bij yn Olgeren mede
¶ Selwester ¹⁰ convent.....	vi ackeren
¶ Sunte Juliana	iiii ackeren
¶ Item noch	iiii ackeren, die twe hoeren Buerster moniken toe ende die derde <i>Johant</i> ¹¹ ende dat veerde Sunte Juliana
[pag. 88] ¶ Sunte Juliana	viii ackeren
Schyltwolster convent	viii ackeren
¶ Wyttewerummer convent	iii ackeren
¶ Scharmster hillighen ende <i>Rydse op de Venne</i>	iiii ackeren tosamem
¶ <i>Wolter Johan Scroers soene</i> to Groninghen	vi ackeren, Sunte Juliana hoert die seste deel daer van to
¶ Selwerder convent	viii ackeren
¶ Woltersummer hillighen	ii ackeren
¶ <i>Hessele Habbykes</i>	ii ackeren
<i>Ypo to Hellum</i>	een acker een acker [sic]
Werummer convent.....	vii ackeren
[pag. 89] Buerster convent.....	ii ackeren

⁹ Voeg toe: maet.

¹⁰ Lees wel: Selwerder.

¹¹ Lees: *Johan Mont*?

¶ <i>Johan Mont</i>	een acker daerbij
¶ <i>Bonno Rypperda suster Menneka</i>	een acker
¶ <i>Ryppen soene yn die Harckstede</i>	ii ackeren
¶ <i>Tammo Buttens yn die Harckstede</i>	ii ackeren daerbij
¶ Harcksteder hilligen.....	ii ackeren
¶ Buerster convent	iiii ackeren
¶ Curatus tho Tyamsweer	iii ackeren
¶ <i>Duert Lewekens</i>	iii ackeren
¶ <i>Eggo tho Hellum</i>	iiii ackkeren
¶ Werummer convent.....	iii ackeren Gaykema heert
.....	iiii alldaerbij
[pag. 90] <i>Abeko Ebens</i>	iiii acker
Daerbij	iiii ackeren
¶ Esser convent	iiii ackeren
¶ <i>Symon yn den Oert</i>	iii ackeren
¶ <i>Bonno Rypperda</i>	iii ackeren
¶ <i>Syammo Remkens</i>	iii ackeren
¶ <i>Egbert Renghers ende Syammo</i>	iiii tosamen
¶ <i>Egbert Hannekens ende Dyke</i> sijn soene ende <i>Menneka Bonnen</i> suster	iii ackeren tosamen
¶	een cluff van een acker, nescitur
¶ <i>Claer Mulles</i> myt Harcksteder hillighen.....	vi ackkeren
¶ Esser convent	vii ackeren myn een veerendeel
<i>Wylhelmus Hiddinghe</i>	iiii [pag. 91]
Van Oldecloester	viii agros
¶ Menolde hues tho Hellum.....	vi ackeren
¶ Aldryngha hues tho Slochtra.....	iiii ackeren
¶ Fraylema heert.....	iiii ackeren
¶ Alberna hues ende Ondryngha hues yn Schylwoldis	iii ackeren
Ende Aldymma[?] hues aldaer.....	enen acker
¶ Ghertelda hues yn Vtebert	½ acker
¶ Hoykenga heert	een veerendeel van enen acker
¶ Sickingha hues yn Schyltwoldis	een veerendeel van enen acker
¶ <i>Lyuppo Sryckema</i> oppe Nees	ii ackeren